

Helene Leijonhargh. 1908

Ära till Fred o. Frihet 1948

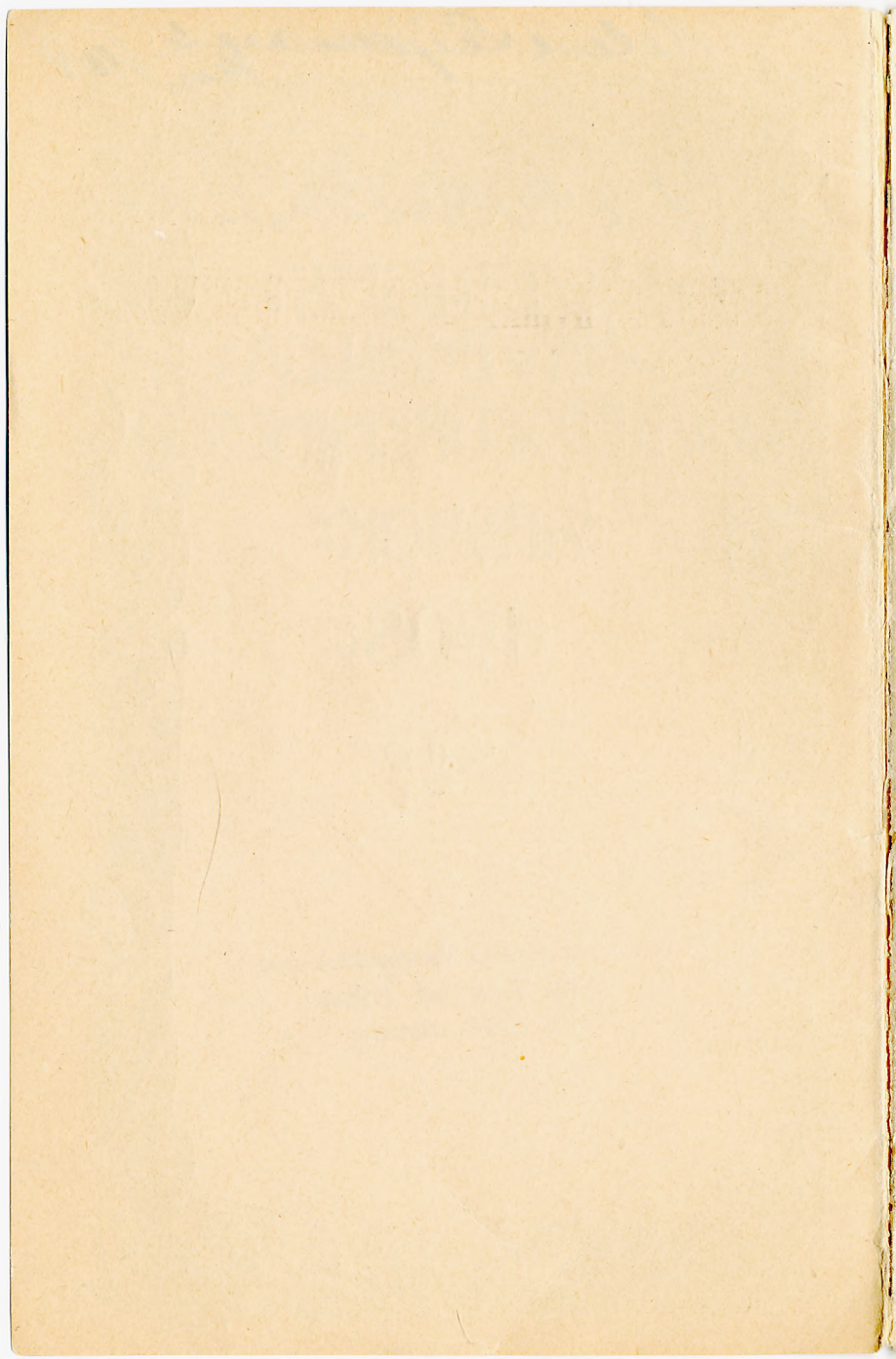
SVERIGES:
KVINNLIGA:
FREDSFÖRENINGAR:
ÅRSBOK:
1908:

Internationella Kvinnoförbundet
för Fred och Frihet
Svenska sektionen

M.M.

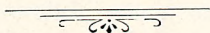
Br.

SVERIGES KVINNLIGA FREDSFÖRENING

ÅRSBOK

1908.

STOCKHOLM
OSKAR EKLUNDS BOKTRYCKERI
1908.

STÄNDIGES KÄNNISLAG FÖRSTÄRKNING

ÅRSBOK

1902

STÄNDIG
FÖRSTÄRKNING
1902

1898—1908.

I en ideell strävan med stora och avlägsna slutmål bör det ej vara med alltför små tidsmått man mäter utvecklingens gång. Fäster man sig blott vid det mest närliggande, kan det lätt förefalla, som om framstegen vore nedslående små. Vidgas däremot synpunkten både med hänsyn till tidsmättet och även så, att man sammanställer resultatet av sin egen verksamhet med vad som uträttats i samma riktning på andra håll, finner man ej sällan stöd för en ljusare uppfattning.

Den omständigheten, att en tioårsperiod nu förflutit, sedan Sveriges Kvinnliga Fredsförening den 27 jan. 1898 började sin verksamhet, gör det särskilt lämpligt att i en sammanfattande överblick erinra om de landvinningar, som under denna tid gjorts för fredstanken, liksom också om de insatser, genom vilka vår förening sökt främja en sådan utveckling.

Arbetet för *mellanfolklig fred* är liktydigt med arbetet för *internationell rätt*, åtminstone i den meningen att den internationella rättens organisation utgör en nödvändig förutsättning för ett varaktigt fredstillstånd mellan folken. Det är därför som fredssträvandets förnämsta riktpunkt blir *mellanfolklig skiljedom*. Det är också efter utvecklingen på detta område, man närmast har att mäta framgången i fredsarbetet.

Onekligen har 10-årsperioden 1898—1908 medfört betydande framsteg med hänsyn till skiljedomsprincipens tillämpning. Visserligen hade skiljedom många gånger före denna tid anlitats för slitande av mellanfolkliga tvister. Men med undantag för de skiljedomsavtal, som ingåtts mellan några sydamerikanska republiker, hade man ända hittills ingen fast organisation av skiljedomsförfarandet, inga på förhand träffade överenskommelser om anlitande av skiljedom eller om formerna för dess användning. Allt måste för varje särskilt fall nyorganiseras, en icke så alldeles lätt uppgift för stater, som just råkat i delo med varann.

Härutinnan har nu inträtt ett helt annat läge. Den första skiljedomstraktat, i vilken en europeisk stat var part, ingicks just 1898 mellan Italien och Argentina och redan följande året, 1899, beslöts på den första Haagkonferensen upprättandet av den permanenta mellanfolkliga skiljedomstol, som nu alltid står de nationer till buds, vilka i en mellan dem uppkommen konflikt föredra rättens framför svärdets avgörande.

Sedan Amerika 1902 givit ytterligare föredöme med avseende på skiljedomstraktater, i det icke mindre än 17 amerikanska stater då enades om ett ömsesidigt skiljedomsfördrag, inträder med 1903 ett nytt skede i de *europeiska* staternas förhållande till skiljedomsidén. Då England och Frankrike den 14 okt. 1903 brutit isen genom att sins emellan ingå en skiljedomstraktat, får denna inom kort så många efterföljare, att numera knappast någon europeisk stat — med undantag för de på Balkanhalvön belägna — står utanför denna rörelse. Alla ha de ingått avtal — av större eller mindre räckvidd — med en hel del andra stater om anlitande av mellanfolklig skiljedom. Och inte blott kvantitativt utan även kvalitativt har utvecklingen på detta område varit glädjande. Ty skiljedomsavtalen, som i början voro synnerligen försiktigt formulerade, ha senare i många fall fått en betydligt vidsträcktare omfattning, ja, i några t. o. m. helt obegränsad räckvidd

så väl med hänsyn till tiden för avtalets giltighet som rörande arten av de frågor, som skola underställas skiljedom.

Vårt eget land intar, om också inte en av de främsta platserna, så dock ett hedrande rum bland de stater, som velat åt rätten inrymma ett allt vidsträcktare inflytande på avgörandet av mellanfolkliga tvistefrågor. Ej mindre än 8 skiljedomsfördrag med olika länder har Sverige under denna tidsperiod avslutat, bland dem det mest vittgående med Norge. Att konflikten 1905 med detta vårt forna broderland fick sin avslutning i en skiljedomstraktat, ej i ett blodigt krig, utgör utan tvivel ett av de vackraste bevisen på huru fredstanken i våra dagar börjat intränga i folkmedvetandet.

Att de modärna strävandena att rättsligt reglera missälligheter mellan folken kunna få den största praktiska betydelse för fredens bevarande har på ett slående sätt ådagalagts, då den hotande konflikten mellan England och Ryssland i anledning av Doggersbanksaffären avvärjdes genom sakens hänvisning till en av de vid Haagkonferensen beslutade internationella undersökningskommissionerna.

Utan tvivel har den permanenta internationella skiljedomstolens upprättande varit av stor betydelse för den sedan snabbt följande utvecklingen med avseende på skiljedomssavtal. Såsom dömande institution har den också vid flera tillfällen anlitats. Men det är icke endast på grund av sina direkta resultat, som den första Haagkonferensen måste betecknas såsom en av de från fredsvännernas synpunkt betydelsefullaste händelserna under den ifrågavarande tidsperioden, utan också därför, att den är uttryck för en begynnande strävan hos *regeringarna* att samfält åvägabringa ett ordnat rättstillstånd mellan folken. Denna strävan har sedan fullföljts av den andra Haagkonferensen 1907, och man äger nu garanti för att dessa interguvernementala konferenser komma att för framtiden regelbundet återupprepas. Utan tvivel har man rätt att

till den nya institution för fredens främjande, som sålunda sett dagen, knyta stora förhoppningar. Det förhållandet, att man ännu endast står vid början av arbetet med alla dess svårigheter, får ej bortskymma det glädjande faktum, att arbetet dock påbegynts.

Medan det alltså skapats nya och betydelsefulla organ för fredsarbetet, ha de förut bestående ytterligare utvecklats. Den interparlamentariska unionen har vunnit allt större omfattning; i den senaste interparlamentariska konferensen i London 1906 deltog omkring 500 medlemmar, representerande ej mindre än 23 olika parlament. För de nordiska länderna betydelsefullt på detta område är det samarbete, som nyligen kommit till stånd mellan dessa länders fredsintresserade folkrepresentanter och som fått sin organisation vid det nordiska interparlamentariska mötet i Köpenhamn 1907.

I samma mån som de interparlamentariska konferenserna vuxit i betydelse har också deras program vidgats. Anmärkningsvärt är särskilt den senaste konferensens starka intresse för avrustningsfrågan.

Den längtan efter en begränsning av rustningarna, som blivit en naturlig följd av de växande militärbördornas allt olidligare tryck, har eljest under den gångna tidsperioden icke kommit sitt mål väsentligt närmare. Man kan visserligen anteckna några glädjande fakta, såsom avrustningsfördraget mellan Chile och Argentina 1902, minskningen av gränsbevakningen mellan Frankrike och Italien 1906 samt engelska underhusets enhälligt uttalade önskan samma år om att den engelska regeringen skulle ta initiativ till överläggning om militärutgifternas reduktion vid andra Haagkonferensen. Men det låter sig dock ej förneka, att det helt och hållet negativa resultat, till vilket man vid båda Haagkonferenserna kommit i avrustningsfrågan, ger bekräftelse åt den meningen, att det kräves en vida större utveckling av det internationella rättsförhållandet än den hittills vunna, för att problemet om rustningarnas inskränkning skall kunna finna en lösning.

Med avseende på neutralitetsspörsmålet är för vårt land särskilt att erinra om Hedins neutralitetsmotion 1899, vilken som bekant dock ej ledde till något resultat.

Vad angår den viktigaste freds faktorn, folkopinionens uppföstran till aktning för rätten och avsky för krigets maktmedel, så torde det vara utan tvivel, att stora framsteg vunnits. Här behöver endast erinras om den frontställning mot kriget, som arbetarskarorna i alla land mer och mer börja intaga. Ett allt kraftigare stöd vinner fredstanken också hos kvinnorna, vilka, i samma mån som deras intressen rikta sig mot allmänna angelägenheter, också vakna till ansvars känsla gent emot förhållandet mellan folken. Betecknande i det hänseendet är, att fredsfrågan främst bland alla specialfrågor upptagits på programmet för den mest omfattande av alla kvinnoorganisationer, International Council of Women, som även tillsatt en internationell kommitté för att främja densamma. I Australien, där kvinnorna sedan någon tid ägt direkt inflytande i det politiska livet, har även "de australiska kvinnornas politiska förening", avsedd att samla kvinnorna kring vissa för alla partier gemensamma intressen, uppsatt strävandet för mellanfolklig skiljedom som en av punkterna på sitt arbetsprogram.

Ett kännetecken på en växande fredsopinion är även den allt starkare anslutningen till fredsorganisationerna i olika land. Ingenstädes har denna varit mera påfallande än i Frankrike, det land, som i flera hänseenden gått i spetsen för fredsarbetet under de senaste åren. Där ha jämte fredsföreningarna, som både kvantitativt och kvalitativt äro ovanligt betydande, en hel del andra organisationer anslutit sig till fredsiden, bland dem exempelvis folkskollärarnas stora organisation med 115,000 medlemmar.

Under de senare åren ha också upprättats nya centra för studiet av fredsfrågan. Som sådana tjänstgöra nu ytterligare Nobelinstitutet i Kristiania och det Internationella Fredsinstitutet i Monaco.

De framgångar, som under tioårsperioden 1898—1908 vunnits i avseende på den internationella fredens organisation torde få anses högst betydande. En viktig förutsättning för dessa framgångar har man att söka i det upplysningsarbete, som under tiden bedrivits av fredsorganisationerna i alla land. Då detta sker under internationell samverkan, blir varje enskild organisations arbete ett moment i en stor samfäld rörelse och kan därigenom bli betydelsefullt, om det ock i och för sig är anspråkslöst.

Här skall nu i korthet lämnas en sammanfattning av de insatser Sveriges Kvinnliga Fredsförening under sin tioåriga tillvaro lyckats göra på det gemensamma verksamhetsområdet.

När föreningen först organiserades, åsyftade man främst att gripa sig an med sådana uppgifter, som för kvinnorna kunde vara mest närliggande, framför allt således uppföstrings- och upplysningsarbete. För att åstadkomma en lämplig arbetsfördelning upprättades till en början 4 sektioner: en pedagogisk för skol- och uppföstringsfrågor, en litterär för utgivande av publikationer och skriftspridning, en press-sektion med uppgift att förse pressen med meddelanden angående fredssaken och en ekonomisektion, som skulle anskaffa det nödvändiga ekonomiska underlaget för verksamheten. De medlemmar, som ej aktivt ville deltaga i sektionernas arbete, erlade en högre avgift och fingo namn av passiva medlemmar.

Ehuru denna organisationsform i längden visade sig svår att upprätthålla och därför övergivits, ha de ursprungliga arbetsuppgifterna alltså förblivit de för föreningen mest väsentliga.

Emellertid gjorde omständigheterna, att föreningen redan i början av sin tillvaro kom att upptaga ett arbete av annan art och av ganska stor omfattning. Det gällde att i anledning av den första Haagkonferensen åstadkomma en meningsyttring, tillräckligt stark för att i någon mån kunna stödja fredsarbetet där. I sina strävanden

härför fick föreningen bistånd av ett stort antal betydande personer, representerande vitt skilda åskådningar och verksamhetsområden. En hel del pressorgan lämnade också värdefullt stöd, medlemmarnes arbetskraft togs starkt i anspråk och resultatet av alla ansträngningar blev, att på den korta tiden av 2 månader och för den ringa kostnaden av 660 kronor insamlades ej mindre än 227,899 underskrifter å ett uttalande till "nationernas representanter vid den av tsar Nikolaus II sammankallade fredskonferensen" av följande lydelse:

"Vi undertecknade svenska män och kvinnor, som omfatta de i tsar Nikolaus II:s fredsmanifest uttalade principerna, giva härmed uttryck åt vår önskan, att konferensen måtte lyckas åstadkomma en begränsning av de ruinerande och kulturhämmande rustningarna, såväl som en vidsträcktare tillämpning i mellanfolkliga förhållanden av de rättens och rättfärdighetens principer, på vilka staternas säkerhet och folkens välfärd bero."

Konstnärligt textad och infattad i en smakfull portfölj i läderplastik överlämnades denna adress av svenska regeringens ombud till Haagkonferensen 1899. Sedermera utställdes adressen vid världsexpositionen i Paris 1900 å den av fredsorganisationerna där ordnade utställningen.

I anledning av den första Haagkonferensen anordnades å en gemensam dag, 15 maj 1899, i ett stort antal olika länder opinionsmöten, avsedda att ge uttryck speciellt åt kvinnornas önskningar om varaktig fred. I Stockholm organiserades i anslutning härtill av S. K. F. ett dylikt möte, till vilket flera andra kvinnoföreningar mottagit inbjudning.

Även den andra Haagkonferensens sammanträdande gav anledning till meningsyttringar från den fredsintresserade allmänhetens sida. Bernerbyrån hade som gemensam demonstrationsdag i alla land föreslagit den 12 maj 1907. S. K. F., som redan på sitt årsmöte uttalat sig för att man från svensk sida borde deltaga i denna freds-

demonstration, ansåg emellertid, att saken bäst kunde organiseras av Sveriges fredsföreningars samarbetskommitté och hänsköt till densamma ett i detalj utarbetat förslag angående åtgärder för demonstrationen, vilket sedermera till alla delar följdes. Opinionsmöten anordnades i olika delar av landet (sammanlagt omkr. 60 möten med inemot 20,000 deltagare), där en gemensam resolution antogs rörande önskemålen för den blivande konferensens arbete. Genom meddelanden om opinionsyttringarna till Bernerbyrån och till Sveriges delegerade vid konferensen sörjdes det för att konferensen skulle erhålla kännedom om desamma. På åtskilliga orter voro medlemmar av S. K. F. kraftigt verksamma för organiserandet av dessa opinionsmöten. I Stockholm anordnades ett sådant med föredrag av G. Ankarcrona och E. Wavrinsky av S. K. F. under samarbete med Stockholms fredsförening, och i Uppsala hölls huvudanförandet av S. K. F:s ordförande å det där anordnade demonstrationsmötet. Ett initiativ från S. K. F., att internationella hälsningar skulle växlas mellan fredsvännerna i olika land med anledning av de samtidiga demonstrationerna, väckte mycken sympati och blev i stor utsträckning realiserat.

Ungdomens uppföstran till intresse för fredsidéerna är en fråga, på vilken föreningen vid flera tillfällen sökt rikta föräldrars och lärares uppmärksamhet. Särskilt har föreningen intresserat sig för en sådan reform av historieundervisningen, genom vilken kulturhistorien skulle komma mera till sin rätt och en rättvisare uppskattning av det fredliga arbetets värde och vikt möjliggöras. Den pedagogiska sektionen anordnade sålunda 1898 en med livligt intresse omfattad diskussion över ämnet: "Vilka principer böra läggas till grund för en modern historieundervisning på skolans stadium", där inledaren, d:r R. Fåhræus, i ett föredrag, som sedan publicerades i en pedagogisk tidskrift, kraftigt betonade nödvändigheten av en reform särskilt rörande de historiska läroböckerna. Uppslaget fullföljdes sedermera 1905, då en diskussion anordnades,

där ordföranden inledde frågan "Huru kan uppfostran bana väg för fredstanken", och där många värdefulla inlägg gjordes av såväl föräldrar som lärare. Inledningsföredraget har sedermera upprepats inför andra kretsar.

Vid Nordiska Fredsmötet i Skien 1901 hade ordf. redan förut behandlat samma ämne i ett föredrag om "Barnen och fredssaken", som sedan blev spritt i alla de nordiska länderna, i Sverige genom Svensk Läraretidning, i Danmark genom Dansk Fredstidning och i Norge genom särskild utdelning till lärare i skolorna.

Föreningens ena sekreterare, fru Fanny Pettersen, är invald i den internationella kommitté, som av fredskongressen i Luzern tillsattes för uppfostringsfrågor, och har hon såväl genom föredrag vid flera tillfällen som ock genom översättning av en till skolbruk avsedd historisk läsebok "För freden" arbetat för fredsintressets spridande genom skolorna.

Utan tvivel kan det mesta av det arbete föreningen utfört rubriceras som upplysningsarbete. Att sprida kunskap om fredsfrågan, om fredsarbetet och dess resultat har föreningen alltid ansett som en av sina viktigaste uppgifter. Föreläsningsverksamhet, arbete i pressen, utgivande av publikationer och skriftspridning ha varit de medel, som anlitats. Föredrag ha anordnats såväl inom föreningen som oftare offentligt. Föreläsare sådana som Ellen Key, Anna Bugge-Wicksell, Ernst Beckman ha visat föreningen den vänligheten att lämna sin värdefulla medverkan. En norsk och en dansk föreläsare, H. Koht och O. Benedictsén, ha vid särskilda tillfällen hörsammat föreningens inbjudning att föreläsa å möten, som den anordnat. De flesta föredragen ha emellertid hållits av styrelseledamöterna E. Broomé, A. B. Bergstrand och Fanny Pettersen, vilka under de gångna åren vid ett stort antal tillfällen föreläst om olika fredsfrågan berörande ämnen inom enskilda organisationer, på kallelse av föreläsningsföreningar, vid kurser eller ungdomsmöten i skilda delar av landet. Särskilt bör kanske nämnas, att åt-

skilliga kvinnliga rösträttsföreningar begärt och erhållit föreläsare i fredsfrågan. Ett ganska stort arbete har nedlagts på att skaffa lämpliga scioptikonbilder såsom hjälpmedel vid dessa föreläsningar, och utom de bilder föreningen för egen del disponerar, har en serie sådana överlämnats till Folkbildningsförbundet, som uthyr dem jämte därtill utarbetad text åt föreläsningsföreningar runt om i landet.

För tidningar och tidskrifter ha under årens lopp utarbetats en hel del meddelanden och artiklar. Särskilt bör nämnas den artikelserie, som 1902 publicerades i Dagens Nyheter angående "kasernförhållanden i utlandet". Denna artikelserie hade nämligen krävt alldeles särskilda förarbeten, i det den framlade resultaten av en ganska omfattande undersökning, som föreningen med anlitande av sina talrika internationella förbindelser utfört för att utröna, dels vilka erfarenheter man i utlandet gjort angående följderna av ungdomens kasernering, dels och framför allt vad erfarenheten visat kunna göras för att så vitt möjligt avvärja de av kaserneringen befarade skadliga verkningarna.

Goda småskrifter i fredsfrågan har föreningen sökt åstadkomma genom att själv utge en skriftserie, i vilken följande nummer utkommit på Albert Bonniers förlag:

I. Fredssaken och kvinnan av <i>Emilia Broomé</i> . Pris 15 öre.	} 1900.
II. Fredstanken av <i>Ellen Key</i> . Pris 30 öre.	
III. Fredsutopien av <i>Frédéric Passy</i> . Pris 25 öre.	
IV. Skandinavisk neutralitet av <i>Fredrik Bajer</i> . Pris 75 öre.	} 1902.
V. Vad kriget kostar av <i>J. v. Bloch</i> . Pris 1 kr. 25 öre.	
VI. Härliga minnen! av <i>Bertha von Suttner</i> . Pris 25 öre.	} 1906.
VII. De kristna och kriget av <i>A. Mohn</i> . Pris 50 öre.	

Av dessa skrifter har n:r I utkommit även i dansk och holländsk översättning samt n:r II i dansk och tysk översättning. N:r VII har även utgivits i en fransk upplaga, ehuru den ursprungligen utarbetats för föreningens skriftserie. En publikation av annat slag utgav föreningen våren 1907 i sammanhang med demonstrationerna den

12 maj, nämligen ett av fru A. Wicksell utarbetat minnesblad över fredsrörelsen, som trycktes i en upplaga av 3,000 exemplar och utdelades gratis vid opinionsmötena i några större städer. Sedermera har detta minnesblad med sina kronologiskt ordnade data angående fredsrörelsen kringsänts till ett stort antal lärare och lärarinnor i historia. Sedan 1906 utger föreningen en årsbok, som innehåller uppsatser angående fredsrörelsen.

För att fredslitteraturen skall bli till någon betydelse, gäller det emellertid att få den spridd på lämpligt sätt. I arbetet härför har S. K. F. sökt anknytning till folkbildningsarbetet och dess hjälpmedel. Det har sörts för att fredslitteraturen blivit upptagen i bokförmedlingsbyråernas bokförteckningar och fått plats i ett stort antal vandringsbibliotek. Till läsestugor, folkbibliotek, skol- och föreningsbibliotek ha böcker skänkts i stor utsträckning. Även till riksdagens ledamöter har litteratur vid ett par tillfällen utdelats, senast 1902, då Bajers broschyr om Skandinavisk neutralitet tillställdes riksdagsmännen i anledning av neutralitetsfrågans förestående behandling. Med förläggare ha träffats avtal, som satt föreningen i stånd att åt föreningar och enskilda tillhandahålla fredslitteratur till nedsatt pris.

Den värdefulla fredsromanen "Abrahams offer" har föreningen spritt kännedom om bland utlandets fredsvänner, så att den blivit översatt till flera språk. Samma bok har också skänkts till samtliga folkhögskolor.

För att sätta föreningens medlemmar och även andra i tillfälle att närmare studera fredsfrågan upprättades redan ganska snart ett eget fredsbibliotek innehållande såväl svenska som utländska böcker och tidskrifter. Detta bibliotek, som småningom tillökats och alltid varit kostnadsfritt tillgängligt för allmänheten, var i flera år placerat i Arbetarinstitutets bibliotekslokal, men är numera tillgängligt i samband med C. S. A:s bibliotek för sociala frågor, Lästmakareg. 6, öppet alla vardagar 12—3, dessutom månd. 7—8 och lörd. 6—8 e. m.

Sedan ett samarbete kommit till stånd mellan flertalet svenska fredsorganisationer, har S. K. F. genom sin ordf. varit representerad i den gemensamma samarbetskommittén.

Med utländska fredsorganisationer ha även knutits åtskilliga förbindelser; så t. ex. med "Alliance universelle des femmes pour la Paix par l'Éducation" samt med "Société de l'Éducation pacifique" i Frankrike. Till fredsbyrån i Bern lämnade föreningen årliga bidrag, ända tills statsbidrag från Sverige började beviljas av riksdagen. Och till kostnaderna för fredsvännernas utställning i Paris lämnades ett anslag av 100 fr. Vid de stora världsfredskongresserna har föreningen endast sällan haft tillfälle att låta sig representeras genom egna medlemmar. Så skedde dock i Paris 1900 genom fruarna F. Petterson och L. Frænckel samt i Milano 1906 genom fru Kristina Borg. Vid de nordiska fredsmötena i Skien 1901 och Köpenhamn 1904 hade flera medlemmar tillfälle att närvara.

I hyllningsgärder för framstående utländska fredsvänner har S. K. F. vid flera tillfällen tagit del. Sådana ha ägnats Henri Dunant, Elie Ducommun, B. Björnson och Bertha v. Suttner, för vilken senare S. K. F. arrangerade en stämningsfull fest vid hennes besök i Stockholm 1906.

Den hyllning, åt vilken föreningen senast givit uttryck, var ägnad minnet av konung Oscar II:s fredsgärning. För att hugfästa denna trycktes i 10,000 exemplar ett minnesblad med verser av Helena Nyblom under konungens bild, omgiven av sorgornament, vilket på begravningsdagen utdelades bland folkskarorna. Redan en gång förut har S. K. F. genom en hyllningsadress till konung Oscar givit uttryck åt sin tacksamhet för att han 1905 sparade vårt land för krigets olycka.

Sveriges Kvinnliga Fredsförenings medlemsantal är nu vid tioårsperiodens slut 226. Dess styrelse har ej under den gångna tiden mycket förändrats i sin sammansättning. Av den ursprungliga styrelsen kvarstå ännu

3 medlemmar, nämligen fruarna E. Broomé och F. Petterson samt fröken J. v. Bahr. Återstående nuvarande medlemmar av styrelsen äro fruarna A. M. Holmgren (sedan 1902) och C. Örtenblad (sedan 1905) samt fröknarna A. B. Bergstrand (sedan 1899) och A. Jakobson (sedan 1902). Övriga nu avgångna ledamöter i styrelsen, av vilkas verksamhet föreningen bevarar ett tacksamt minne, ha varit fruarna H. Theorell, G. Hamnqvist, f. Marcus, och L. Frænckel samt fröknarna A. Lindhagen och E. Torstensson.

Det arbete Sveriges Kvinnliga Fredsförening nu kan se tillbaka på har inga särdeles imponerande dimensioner. Det har till mesta delen varit en sådd, vars resultat först småningom kunna framträda. Att det ej varit utan betydelse, därom vittna dock många glädjande bevis på ökad förståelse bland kvinnorna för fredssträvandet såsom en dem närstående kulturuppgift.

De framsteg med avseende på den internationella rättens organisation, som den senaste tioårsperioden har att uppvisa, böra göra det lättare än någonsin att skapa tro på ett genomfört fredstillstånd mellan folken. Utomordentligt viktigt blir nu fredsorganisationernas upplysningsarbete för ett snabbt och säkert fortgående på de inslagna vägarna. Framstegen bero här liksom på andra områden ytterst på intensiteten av den folkvilja, som kräver dem. Och för danandet av en stark fredlig folkopinion bär ingen närmare ansvar än de organiserade fredsvännerna.

Emilia Broomé.

Det nordiska interparlamentariska mötet i Köpenhamn.

Det har inte varit goda tider för fredsarbetet i vårt land under de sista åren. Marken, som av flere anledningar länge varit hårdarbetad, blev nästan helt stelfrusen i unionsbrottets år, trots den fredsgärning, för vilken vårt folk och vår gamle konung hyllats världen runt. De osympatiska former, som ofta kännetecknat den antimilitaristiska agitationen inom ungsocialisternas läger, ha ytterligare bidragit att misskreditera hela freds rörelsen.

Även för det interparlamentariska fredsarbetet i de nordiska länderna har, som man kunde vänta, unionsupplösningen varit kännbar. I årtal hade fredsvännerna förberett ett samarbete mellan Nordens folk för avslutande av skiljedomstraktater och för en samtidig och gemensam lösning av de olika ländernas neutralitetsfråga. Upprepade uttalanden på kongresser, i petitioner och i pressen anvisade denna väg som den bästa och naturligaste. När Danmark lyckats få till stånd den vittomfattande skiljedomstraktaten med Holland, blev det ett önskemål för fredsvännerna i hela Norden, att Sverige-Norge skulle biträda denna traktat. Den danska interparlamentariska fredsgruppen upptog denna fråga till behandling och önskade samarbete med den svenska fredsgruppen för att föra den framåt.

Även andra anledningar till sammanslutning förelågo. Det visade sig alltmer nödvändigt, att de skandinaviska fredsgrupperna samarbetade för att kunna genom ett gemensamt, målinmedvetet uppträdande få inflytande på den interparlamentariska unionen, som visat sig i behov av reformer såväl i sin organisation som i sin verksamhet.

Så kom unionsupplösningen och omintetgjorde — åtminstone för en tid framåt — möjligheten att nå resultat av samarbetet mellan Nordens fredsvänner. Att skandinavismen lidit skeppsbrott, kunde ju ingen förneka. Inom många läger i vårt land ansågs det — och anses väl än — nästan som fosterlandsförräderi att hoppas på dess uppståndelse i nya former.

Dock, det fanns i alla de tre skandinaviska länderna människor, som vågade tro på framtiden, och bland dem flere, som ansågo, att arbetet genast borde upptagas. Redan i nov. 1905 beslöt den danska interparlamentariska riksdagsgruppen att inbjuda till en skandinavisk interparlamentarisk konferens i Köpenhamn 1906. Inbjudningen var ej officiell i avvaktan på hur den skulle mottagas i Sverige och Norge. På konferensen skulle "det neutralaste av alla spörsmål, neutralitetsfrågan, sedd från skandinavisk synpunkt, vara det naturligaste föremålet för förhandling," som Bajer, den outtröttlige danske fredsvännen, uttalade sig. Man hade tydligen ännu ingen klar föreställning i Danmark om vidden av den misstämning och köld, som unionsbrottet orsakat i Sverige. Det visade sig snart av rent praktiska skäl vara omöjligt att hålla den beramade konferensen under 1906, då den enda för danskarna lämpliga tiden ej passade norrmännen. Man började väl ock märka, att det var bäst att ej hasta för Sveriges skull.

Saken fick dock ej helt vila. Sommaren 1906 samlades tre medlemmar från var och en av de nordiska interparlamentariska riksdagsgrupperna¹ till ett privat möte i Köpenhamn för att rådgöra om situationen. Härvid gjordes följande uttalande:

"Det privata interparlamentariska niomansmötet uttalar sig för önskvärdheten av ett samarbete mellan de

¹ Från Sverige: L. Gust. Broomé, Nils Persson, Edvard Wavinsky; från Danmark: N. Neergaard, N. P. Madsen-Mygdal, Fredrik Bajer; från Norge: Bernhard Hanssen, J. C. Brandt, Carl Stousland.

nordiska interparlamentariska grupperna, dels för främjande av gemensamma intressen och gott samförstånd mellan Nordens folk, dels för förberedelse till ett gemensamt uppträdande i internationella frågor på de interparlamentariska fredskonferenserna. Mötet finner, att stora och viktiga intressen knyta sig till ett sådant samarbete, och uppfordrar de tre rikenas grupper att förbereda en nordisk interparlamentarisk konferens i Köpenhamn 1907“.

Hur saken sedermera utvecklade sig, torde vara bekant. Den danska inbjudningen kom, och mottogs i Sverige av en livlig pressdiskussion för och emot antagandet av inbjudningen, kanske mest emot. Stor splittning tycktes råda även inom själva gruppen. Den spännande frågan löstes genom ett nytt förslag, varom man enats, och som gick ut på att i stället för en allmän konferens anordna ett delegerademöte, till vilket var fredsgrupp sände 10 representanter. Detta förslag antogs av både den danska och norska gruppen.

Det nordiska interparlamentariska delegerademötet ägde rum i slutet av september 1907. Bland de delegerade märktes de olika gruppernas ordförande och sekreterare, för Sverige frih. Carl Carlson Bonde och herr Ernst Beckman, för Danmark direktör N. Neergaard och herr Fr. Bajer, för Norge rektor H. Horst och skeppsredare Bernhard Hanssen. Vidare deltog i mötet bl. a. direktör Edv. Wavrinsky (Sverige), konseljpresidenten J. C. Christensen och landstingets ordförande, konferensrådet H. N. Hansen (Danmark) samt stortingspresidenten C. Berner och minister F. Hagerup (Norge).

Först på programmet stod, efter de inledande förhandlingarna, en diskussion med inledningföredrag av frih. Carlson Bonde "om önskvärdheten av likformiga skiljedomstraktater mellan de skandinaviska rikena och i sammanhang därmed inrättandet av en särskild skiljedomstol för dessa riken." Inledaren påpekade, huru Haagkonferensen ej kunnat nå enighet angående obligatorisk skiljedom, och framhöll, att den dansk-holländska skilje-

domstraktaten borde bli mönstret i den framtida skiljedomspolitiken i Norden. Den följande diskussionen visade livligt intresse för skiljedomsfrågan. Av särskild betydelse torde ha varit konseljpresidenten Christensens uttalande, att det från Danmarks sida var en stark och innerlig önskan om att ingå obligatoriska skiljedomstraktater med de två andra nordiska länderna. Förslaget till en särskild permanent skiljedomstol för de nordiska rikena mottogs även med stort intresse, ehuru flere delegerade ansågo, att man borde hålla sig till Haagdomstolen. I skiljedomsfrågan fattades följande resolution:

”I det delegerademötet uttalar sig för önskvärdheten av att det åstadkommes likalydande skiljedomstraktater mellan de tre nordiska rikena, hemställer det till de tre nordiska grupperna i det interparlamentariska förbundet att upptaga till behandling de frågor, som bragts å bane i den svenska delegationsordförandens inledningsföredrag och i den därtill anknutna diskussionen“.

Det viktigaste ämnet för mötets förhandlingar torde ha varit det av den danska delegationen genom dess ordförande Neergaard framlagda förslaget till bildandet av ett nordiskt interparlamentariskt förbund och behandling av dess förslag till stadgar. I diskussionen angående denna fråga lyckades man nå full enighet. Förslaget får dock sin slutliga giltighet först sedan det antagits av de olika ländernas interparlamentariska fredsgrupper.

Enligt dessa stadgar består det nya förbundet av de tre nordiska grupperna. Dess huvudsyfte är, dels att genom samarbete mellan dessa grupper främja det interparlamentariska förbundets arbete, dels att behandla frågor av folkrättslig betydelse för de tre rikena.

Norges insats i mötet utgjordes i första rummet av ett mycket uppmärksammat föredrag av minister Hagerup angående den andra fredskonferensen i Haag, vilken han ansåg ha stor betydelse såsom det första tillfälle, vid vilket samtliga civiliserade stater hade mötts till samarbete för folkrättens utveckling och världsfredens befastande.

Ännu en fråga förelåg till behandling: ändringar i den interparlamentariska unionens stadgar, inledd av Bajer. Förslaget hann dock ej slutbehandlas, utan lämnades öppet för kommande diskussioner.

En början till ett nordisk interparlamentariskt samarbete har sålunda ägt rum. Skall den nya organisationen knäslättas, växa sig stark och bli av avgörande betydelse för Nordens politik? Eller skall den dö, antingen genast livdömd eller efter en längre tids tvivande skettillvaro? Svaren på dessa frågor torde nu vara svårt att ge även av de i förhållandena närmare initierade. Att allvarliga farhågor kunna finnas för att framtiden skall bejaka den senare frågan, är tydligt, ej minst genom vad som inträffat efter sedan detta delegerademöte ägt rum, nämligen den norska integritetstraktatens avslutande. Det var påfallande, redan innan man visste något härom, att "det naturligaste spörsmålet" ej alls behandlades på mötet. Förklaringen tyckes nu ligga nära till hands. Norge ville åter gå sin egen väg, och gjorde det, under det missstämningens våg höjdes i det forna unionslandet. Ännu föreligga för allmänheten få verkliga fakta. Ej ens traktatens lydelse är ännu känd. Måhända skall den framtida utvecklingen dämpa vågsvallet och hindra det nya förbundet från att drunkna.

Kanske också den norska tidning har rätt, som menar, "att i vår tid samförståndet mellan folken och i synnerhet mellan de besläktade folken icke grundas på känslor och stämningar, utan på en klar insikt om de praktiska och vitala intressenas gemenskap". Kanske nöden en gång framtvingar det samarbete, vars fulla förverkligande nu synes ovisst.

I vilket fall som helst är det fredsvännernas uppgift och plikt att knyta trådarna samman, när tiden är inne, att arbeta på, ej blott att "den klara insikten" skapas, utan även att känsla och stämning för nordisk samhörighet en gång återuppväckes. Men vi måste bereda oss på att det går långsamt. Intet är värre än en demon-

stration av känslor, som ej äga nog djup resonans hos dem, som skola representeras.

Nu kunna vi blott hoppas, att det nordiska interparlamentariska förbundet ej är en förtidig skapelse och att det en gång blir vad det är ämnat att vara, en institution av folkrättslig betydelse för Norden med förmåga att göra värdefulla insatser även i det internationella fredsarbetet.

Anna Brita Bergstrand.

Vad Haagkonferensen icke lyckades genomföra.

Den innersta meningen med all fredsagitation är att skapa förtroende bland allmänheten för de fredliga medlen att lösa mellanfolkliga tvister och tro på, att dessa medel verkligen äro användbara, och att det går att komma fram på den vägen. Ingenting kan vara mera främjande för just detta syfte än att taga kännedom om det allvar och den framgång, med vilka regeringarna och de verkliga statsmännen i dessa tider arbeta på utvecklingen av dessa medel, och i detta arbete utgör den andra Haagkonferensen det sista och betydelsefullaste ledet.

Den andra Haagkonferensens arbete har i det hela av allmänheten och pressen underskattats och misskänts. Vari felet ligger härvidlag kan vara tämligen detsamma; det väsentligaste är att det rättas. I denna lilla uppsats kunna vi tyvärr endast dröja vid den ena delen av det arbete konferensen hade sig anförtrott; det hela skulle ta för mycket utrymme i anspråk i denna lilla publikation. Det som härvidlag mest intresserar oss fredsvänner är naturligtvis det, som gäller organiserandet av freden; tyvärr har konferensen just här icke mycket att peka på såsom genomfört, men ändå har på detta område mycket arbete nedlagts, som kommer att mogna i en framtid.

Det har varit två frågor, om vilka intresset samlat sig under konferensens fortgång; den ena är naturligtvis frågan om att göra skiljedomen *obligatorisk* istället för endast fakultativ, som den ju var enligt 1899 års överenskommelse, den andra var det redan vid konferensens början från rysk och amerikansk sida väckta förslaget om skapandet av en *stående* internationell domstol vid sidan av den redan 1899 grundade.

Båda dessa frågor ha behandlats under rubriken: revision av 1899 års konvention. Denna har också genomgått från början till slut, ökats och ändrats; 33 nya paragrafer ha tillagts, av vilka de flesta handla om det vidare utbildandet av undersökningskommissionerna, som ju vid Doggersbanksaffären visade sig vara en synnerligen praktisk och användbar institution. Här har proceduren vidare utvecklats, och man har också försökt att underlätta övergången från undersökningskommissionen och till verklig skiljedom. Även andra ändringar och förbättringar ha gjorts; men jag förbigår dem här dels av utrymmesskäl dels också medan Steads *Courrier*, som varit den enda källa som stått mig till buds, obegripligt nog här ej aktat för nödigt att återgiva de autentiska, slutgiltiga texterna. Man återfinner endast bitvis textförslag under utskottsbehandlingen, men får sedan aldrig riktigt klart för sig, huruvida dessa förslag, och i vilken form, verkligen inflöto i konventionen.

Men vad som än står i 1907 års konvention — det står i alla händelser ingenting om vare sig obligatorisk skiljedom eller stående domstol. Från början såg det dock ganska ljust ut. Vid ett av de första sammanträdena förklarade nämligen Tysklands förste delegerade, friherre Marschall von Bieberstein, att han å sin regerings vägnar straxt från början ville säga ifrån, att Tyskland för sin del fullt ut tillträdde principen om såväl obligatorisk skiljedom som stående domstol. Det vart stor glädje på konferensen; nu trodde man, det hela skulle gå som en dans. Men det gjorde det icke, och märkvärdigt nog är det, vad den obligatoriska skiljedomen beträffar, just Tyskland, som steg för steg lagt hinder ivägen för dess förverkligande. Det är svårt att förklara, hur det egentligen hänger ihop med denna tyska aktion under hela konferensen, och jag vill inte åtaga mig att lämna någon psykologisk utredning; den tankegång som de själva sökte göra gällande är emellertid ungefär följande:

Tyskland är för principen om obligatorisk skiljedom.

Men det är *en* sak att träffa avtal om sådan med en enskild makt, vars förutsättningar för uppfattandet av avtalets innebörd man känner och delar, gent emot vilken man har en klar översikt över, vilka ömsesidiga relationer kunna komma ifråga, och följaktligen hur långt man kan gå, och en helt annan sak att ingå en överenskommelse om obligatorisk skiljedom av alldeles universell natur, där man alls icke på förhand kan beräkna den slutliga innebörden av den förbindelse man åtar sig. Detta är den ena sidan av saken, och den leder till, att Tyskland vill gå vidare på den väg, det redan har slagit in på, nämligen särtraktaternas, men tills vidare icke inlåta sig på något "mondialt".

Den andra sidan av saken är den, att om man först skall uppställa principen om obligatorisk skiljedom, så får man göra det ordentligt, så att det icke bara blir rena futtigheter, som komma in under begreppet.

De framlagda förslagen gingo nu ut på, att huvudregeln skulle vara den, att alla s. k. *juridiska* frågor skulle underkastas obligatorisk skiljedom, dock med reservation för sådana, som gälla självständighet, heder, vitala intressen eller tredje mans rätt. Det där är bara gyckel, sade Tyskland, det är som om man ville fånga rävar i en säck med fyra stora hål, där räven bara behöver välja, vilket den behagar promenera ut igenom (liknelsen är Courriers). För att avhjälpa denna brist föreslogs också, att man skulle undantaga en del speciella saker, för vilka ingen reservation finge göras gällande. Portugal hade här det vidast gående förslaget; det upptog 22 punkter, där skiljedomen skulle vara obetingad; av dessa lyckades 8 punkter vinna absolut majoritet på konferensen. Men, sade Tyskland, detta är struntsaker allesammans; ingen förnuftig människa skulle hitta på att ställa till krig för sådant; Tyskland medgäve visserligen, att det ej vore någon risk att ingå på en dylik överenskommelse ens av mondial natur, men det vore ej heller

någon nytta med det, och när vi göra något, skall det vara något ståligt, icke bara futiliteter.

Från alla håll sökte de andra makterna att göra gällande, att om Tyskland medgav, att det ej fanns någon risk med det framlagda förslaget, så kunde Tyskland väl unna de andra att få det fram; hur litet det än vore, vore det dock en början, man kunde alltid vinna litet ytterligare erfarenhet på det och så gå vidare sedan. De andra makterna enades också om ett ganska ingeniöst system för vidare utveckling; man skulle uppställa ett slags tabula, upptagande tills vidare de 8 punkter, som vunnit majoritet; denna skulle deponeras hos holländska regeringen, och så skulle sedan varje stat till denna regering göra anmälan om, hur många av dessa punkter den ville underkasta obligatorisk skiljedom; varje makt skulle dessutom också ha rätt att, efter privat underhandling med en eller flera andra makter, få ditsatt nya punkter, som ansågos mogna till medtagande. Ingen makt skulle vara bunden gent emot andra punkter än sådana, som den speciellt hade förklarat sig vara med om. Detta skulle alltså bli ett sorts mellanting mellan mondial och enskild överenskommelse, snarast jämförlig med en serie särtraktater av *öppen* natur, alltså sådana som kunna tillträdas av vilken annan makt som helst, och som från de ursprungliga kontrahenternas sida innehålla ett löfte om att ingå i likadan förbindelse med varje annan makt, som är villig att göra förbindelsen ömsesidig. Man tycker nu, att detta går rätt långt just i Tysklands väg, men det var orubb- ligt, så förslaget kunde icke antagas.

En del av de tyska invändningarna låta nu visserligen säga sig; obestriddigen är det en skillnad på en särtraktat och en universell sådan, och det kan nog vara skäl att tills vidare vara mera försiktig med den senare sorten, än man behöver vara med den förra. Men Tyskland fick själv medgiva, att det förslag det gällde var försiktigt avfattat, och att det ej var någon risk att antaga det — nog låter det då ihåligt att komma och skjuta

sig in under, att det ej är nog storståtligt. Sådant smakar av obotfärdigas förhinder, det kan icke hjälpas.

Emellertid blev resultatet av dessa många veckors underhandlingar rörande obligatorisk skiljedom ändå ej så alldeles negativt som det här ser ut, utan konferensen antog i brist på bättre en resolution, där enhälligt förklarades:

1) att samtliga makter godkände principen om obligatorisk skiljedom;

2) att samtliga voro ense om, att det område, där denna princip redan vore mogen för praktiskt genomförande var frågor rörande tolkning och tillämpning av mellanfolkliga avtal; och

3) att, då konferensen ej lyckats att nu få detta lagfäst, så berodde detta endast på teoretiska svårigheter.

Dessutom antogs ett annat förslag, som innebär ett till och med mycket kraftigt tvång till skiljedom för ett enstaka fall, nämligen det s. k. *Porterska förslaget* angående den s. k. Dragodoktrinen. Denna är liksom Monroe-doktrinen av amerikanskt ursprung och kan kortast uttryckas så: aldrig krig för pengar — d. v. s. en stat, vars enskilda medborgare lånat ut pengar till en annan stat, får aldrig gripa till krig för att få igen dem. Dr. Drago, som var på konferensen, ombud från Argentina, grundade sin sats därpå, att den som lånade ut pengar till en ekonomiskt svag stat, mycket väl visste, vad han gjorde, och även omsatte detta sitt vetande i fordran på motsvarande höga räntor; det vore då obilligt att först kunna dra fördel av ockerräntor och så dessutom på statens bekostnad skaffa sig åter kapitalet medels vapenmakt.

General Porters förslag — han var delegerad från För. Staterna — gick nu ut på, att en stat aldrig skulle få gripa till vapen för att återfå förfallen skuld, *utom* ifall vederbörande debitor nekade att underkasta sig skiljedom eller efter skiljedom nekade att rätta sig efter den fällda domen. Detta antogs enhälligt, dock med en re-

servation från Dr. Drago, att han ej fann beslutet nog vittgående, utan fasthöll sin princip såsom den riktiga.

Komma vi så till *den stående skiljedomstolen*, Cour permanent de justice arbitrale. Härom väcktes två förslag, det ena från Ryssland, det andra från För. Staterna till vilket även Tyskland och England anslöto sig, och här strandade förslagen på de sydamerikanska staterna med Brasilien i spetsen, vilka visserligen voro med om principen, men som ej ville tåla någon som helst rangordning mellan staterna med avseende på deras representation i denna domstol.

Det var ingalunda meningen att denna stående skiljedomstol skulle på minsta sätt uttränga eller överflödiggöra den redan existerande permanenta skiljedomstolen. De skulle finnas bredvid varandra, staterna skulle för varje särskilt fall ha absolut fritt val, om de ville vända sig till den ena eller den andra; det var endast ett ytterligare hjälpmedel som erbjöds dem, ingen inskränkning av de redan befintliga. Fördelen med att hava en sådan stående domstol skulle dels vara den, att processen här bleve så mycket *billigare*; domarna skulle avlönas av samtliga makter i förening, och själva proceduren skulle då bli avgiftsfri; dels skulle man också med tillhjälp av denna domstol kunna få till stånd, vad man brukar kalla en *summarisk process*, eller vad tyskarna kalla Bagatellverfahren, en process med lättare och enklare former för små och obetydliga saker. Dessutom skulle det obestriddigen också följa den fördel med en stående domstol, att man fick en mera kontinuerlig rättspraxis och därmed en starkare och mera autoritativ återverkan på själva de folkrättsliga reglerna ävensom en pålitlig vägledning, när det gäller att kodifiera dessa regler.

Det ryska förslaget var det ursprungligaste och även det enklaste; det gick endast ut på, att medlemmarna av den nuvarande permanenta skiljedomstolen skulle ha ett sammanträde en gång om året, där de skulle välja en liten delegation på 3 medlemmar, som då skulle bilda den

stående domstolen, vilkens verksamhet endast skulle omfatta den summariska processen.

Det kombinerade amerikansk-tysk-engelska förslaget var mera vittgående; det ville ha ett domarkollegium på 15 medlemmar, i vilket alla de stora rättssystemen, det germanska, romerska, angelsaksiska, islamitiska, mongolska o. s. v., skulle vara representerade. Denna domstol skulle vara kompetent att behandla vilken som helst sak, som av stridande parter förelades densamma; även här skulle finnas en delegation på 3 medlemmar för den summariska processen jämte en del andra uppdrag.

Enligt det första utkastet skulle domarna väljas på 12 år, och med ett slags "roulement" ungefär analogt med det för prisrätten antagna, fast det normerande här skulle vara dels folknúmerären dels också staternas olika politiska betydelse. Det senare sades visserligen icke uttryckligen, men det visade sig mycket tydligt i den förslagstablå, som de satte upp, där exempelvis Kina, som enligt befolkningstalet skulle kommit först av allesamman, i stället figurerade ganska långt nere på listan.

Det var nu detta som de sydamerikanska staterna ej ville finna sig i; alla internationella arrangements måste baseras på principen om staternas likvärdighet, menade de; den ena staten finge ej taga sig större inflytande än de andra, bara därför att den var mäktigare. Men inför problemet om hur man skulle kunna fördela 15 platser på 44 makter, så att var och en fick lika mycket, blev man naturligtvis alldeles stäld. Flera förslag framkommo också om att grunda platsernas tillsättande på val; ett gick ut på att varje stat skulle välja en domare — helst bland den nuvarande skiljedomstolens medlemmar — och dessa skulle därefter välja de 15; ett annat, att staterna själva skulle rösta på 15 bland de nuvarande skiljedomarna, holländska regeringen skulle ta emot röstsedlarna och senare meddela, vilka 15 erhållit de flesta rösterna. Men ej heller dessa förslag vunno nåd inför sydamerikanerna, så det hela blev genomförbart.

Dock ej håller här lät konferensen förslaget gå helt och hållet förlorat; den tillgrep en utväg, som onekligen är kuriös: den antog nämligen hela det amerikansk-tysk-engelska projektet med uteslutande av den paragraf, som handlade om domstolens organisation och sammansättning, och så satte den till en liten resolutions-svans, där den uppmanade staterna att sines emellan underhandla om organisationsfrågan, och så snart de lyckats ena sig om denna, låta det antagna förslaget träda i kraft. De syd-amerikanska staterna samt Persien röstade för detta med den uttryckliga reservation, att domstolens sammansättning måtte komma att grunda sig på principen om staternas absoluta likvärdighet; 6 stater röstade blankt.

Bourgeois framhöll under förhandlingarna i ett stort tal — kanske det märkligaste som hölls på konferensen — att i och med etablerandet av denna stående domstol bredvid den gamla de mellanfolkliga tvistefrågorna alldeles av sig själva skulle komma att sönderfalla i två stora grupper, de juridiska frågorna, vilka skulle komma att underkastas obligatorisk skiljedom och hänvisas till den stående domstolen, och de politiska, vilkas naturliga forum vore den egentliga skiljedomstolen, och vilkas hänskjutande dit tillsvidare åtminstone måste förbliva fakultativt.

Det kunde nog kanske vara ett och annat att invända mot denna synnerligen enkla uppdelning — rätta förhållandet torde väl snarast vara det, att varje tvistefråga, hur "juridisk" den än må vara beskaffad, under vissa omständigheter kan få en politisk innebörd, medan å andra sidan även den mest utpräglad politiska fråga nästan alltid utom det allt beherrskande politiska momentet också innehåller någon liten kärna av rättslig natur — men i alla fall har nog Bourgeois i huvudsak rätt; varje distinktion mellan domstolarna kommer att leda till ett särskiljande jämväl mellan tvistefrågorna, en analytisk process, som endast kan befordra skiljedomsförfarandets vidare utveckling. Det är följaktligen alla skäl att önska, att staterna måtte lyckas på ett tillfredsställande

sätt lösa organisationsproblemet för den stående domstolen, så att den snarast möjligt kan komma att träda i verksamhet.

Ännu en synnerligen viktig resolution fattades av denna konferens, nämligen beslutet om att nästa konferens skall hållas helst inom de närmaste 8 åren. Tidsbegränsningen här är rent godtycklig; det har gått 8 år mellan de båda första, därför sättes 8 år såsom maximum. Det betydelsefulla i beslutet ligger emellertid i det tilläggsmoment, som bifogats, nämligen en önskan om att det, minst 2 år innan nästa konferens kommer tillstånd, måtte tillsättas en särskild kommission, ett slags beredningsutskott, som skulle dels granska, bearbeta och utreda alla förslag, som skola framläggas för konferensen, dels också utarbета förslag till en arbetsordning för denna.

Detta beslut har tydligen framgått ur konferensens direkta erfarenhet av ärendenas bristande förberedelse, och det är säkerligen rent av nödvändigt att för framtiden sörja för, att de olika förslagen framkomma i så god tid, att regeringarna hinna reflektera litet över sin ställning till dem, och att de även kunna undergå någon förberedande behandling. Men jag är icke så övertygad om, att denna förberedande behandling sker bäst genom en diplomatisk kommission, tillsatt på samma sätt som konferensen själv. Dels blir det kanske svårt nog för staterna att komma överens om dess sammansättning, ifall de ej vilja göra den 44 man stark — åtminstone. Dels är det svårt att värja sig för en viss fruktan, att ifall kommissionens uppdrag även skulle gälla en "politisk förberedelse", d. v. s. en förhandsundersökning av vad som borde vara möjligt att få genomfört på den blivande konferensen — och tungt vägande röster höjdes i Haag för detta — det hela kunde löpa ut i en korridorpolitik, där stormakterna i hög grad kunde komma att få övertaget; viktiga förslag kunde bli strypta i sin linda, och den blivande konferensens arbete bli vida mindre betydelsefullt än fallet varit med de båda redan avhållna.

Det förefaller mig, att en politisk förberedelse utöver den som ligger i att regeringarna själva i god tid få reda på motionerna och få ta ställning till dem, ej alls borde komma ifråga, och att den rent teoretiska beredelsen mycket bättre kunde ske genom Institut de Droit International.

Däremot torde ett dylikt diplomatiskt utskott utmärkt väl kunna utarbета en konferensens arbetsordning, vilket är lika viktigt. Att överhuvud behovet av en sådan gjort sig så starkt gällande, att det lett till detta beslut, är i sig självt ett mycket betydelsefullt tidens tecken.

Det som först och främst behöver ordnas är frågan om omröstningen på konferensen. Det har hittills fasthållits nära nog såsom ett axiom, att varje beslut för att bli gällande måste vara *enhälligt*. Det gick rätt bra år 1899, då 26 stater voro representerade; det har ej gått alls 1907 med 44 stater. Faktiskt har man redan nödgats övergiva denna princip, som gör konferensen till ett slags polsk riksdag med liberum veto; men man har övergivit det så att säga i smyg utan att medgiva detta ens för sig själv. Men vad skall man sätta i stället? Världens stater bilda ej en stor federation, vars representativa organ står över dem alla, och där minoriteten alltså får böja sig för majoriteten såsom i våra nationella parlament. Haagkonferenserna äro en församling av representanter för fullt suveräna stater, som var och en för sig aldrig kunna tvingas att antaga ett beslut endast därför, att de andra vilja så hava det. Får man sluta av händelserna och debatterna på denna konferens, så vore nog det enda möjliga — och även det enda som överensstämmer med den moderna folkrättens anda — att visserligen majoritetens beslut — denna må nu vara enkel eller kvalificerad — blir konferensens beslut, men att detta endast blir bindande för dem som varit med därom; minoriteten blir helt enkelt utanför tillsvidare.

Många andra frågor komma ju också in under uppgiften att bestämma konferensens organisation och arbetsordning, exempelvis utskottsväsendet, men vi skola ej

uppehålla oss vid dem. Det viktiga härvidlag är ej heller så mycket, *vad* som beslutas; huvudsaken är att beslut kommer tillstånd. Ty vad det gäller är ju varken mer eller mindre än den *världsparlamentariska organisationen*. Det arbete dessa två konferenser gjort, är ett verkligt lagstiftningsarbete, en verklig kodifikation av folkrätten, fast det — just därför att det är folkrätt, icke nationell rätt — tar form av avtal, icke av lag.

Alltså när vi se noga till, så skönja vi i denna så föga uppskattade och så tanklöst hånade konferens' arbeten de fullt klara konturerna till *en hel mellanfolklig rättsordning*, en fast organiserad dömande myndighet och en fast organiserad lagstiftande myndighet. En del av detta har visserligen ännu icke blivit verklighet; men det är icke bara ett frö, det är redan spirande, grönskande höstbrodd, vars vår- och sommartid kan påräknas inom de närmaste 8 åren.

Till sist några ord om avväpningsfrågan. Vi veta ju hur det gick med den. Någon överläggning om saken, vilket var vad man hade hoppats på, kom aldrig till stånd, men för att något skulle göras, enades man om att återupprepa den gamla resolutionen från 1899. Där stod, att ett allvarligt studium från makternas sida av denna fråga vore nyttigt — nu satte man i stället önskvärt, det var det hela. England yrkade på att man skulle sätta "ett trängande behov" — urgent — men Tyskland m. fl. kände alls intet trängande behov i den vägen, så det blev intet av.

England, som väl tyckte, att det i denna sak hade skyldighet att göra något mera, framställde också på konferensen till de andra makterna den förklaring, att det vore villigt att under förutsättning av ömsesidighet varje år tillkännagiva för de makter, som önskade det, sina planer på flottutvidgningar och nybyggnader för det kommande året, vilket möjligen skulle kunna leda till kvittning av en del poster, och därigenom besparingar. Huruvida detta anbud kan medföra något praktiskt resultat, torde vara omöjligt att förutsäga.

Man ser gång på gång i tidningarna en förevitelse mot dessa konferenser för bristande god vilja, och det säges hånfullt, att man väl ej heller kan vänta annat av en samling regeringsombud och diplomater, som naturligtvis äro alldeles olämpliga för den uppgift, de fått sig förelagd. Dessa tillvitelser bero endast på ren okunnighet. Ser man till staternas personval vid konferenserna, fyllas man snarast av beundran; det är ingalunda dussin-diplomater, som här haft säte och stämma; tvärtom är det å ena sidan världens mest framstående folkrättslärd, å andra sidan dess största praktiska politiker. Såvitt jag kan se, vittnar just personvalet — i de allra flesta fallen — om en förvånande god vilja från regeringarnas sida, och vad konferensens egen goda vilja angår, så har åtminstone jag — och jag är alls icke regeringsvänlig quand même — genom att följa dess arbete från dag till dag under de 4 månader den satt samlad, fått ett mycket starkt intryck av såväl ett synnerligen allvarsamt arbete som av den redligaste vilja.

Att denna goda vilja har sin rot i vår tids stora sociala rörelser torde icke kunna betvivlas, och det bör vara oss alla en maning att å vår sida aldrig förtrottas i arbetet på social rättvisa och stigande kultur; varje strävan i denna riktning, inom eller utom den egentliga fredsrörelsen, för oss närmare freden mellan folken. Men vi få ej begära, att utvecklingen mot detta mål skall gå med snälltågsfart; det är vida bättre att den går långsamt, än att den går *för* fort; ett enda steg, förtidigt uttaget, kan föra till bakslag under tiotal år. Bourgeois har på ett ställe sammanfattat sitt omdöme om den första Haagkonferensen i två ord, som vi alla borde göra till våra, och tillämpa på så väl den andra som alla följande konferenser: Ni scepticisme, ni impatience.

Anna Wicksell.

Liberala samlingspartiets chef om fredssaken.

Ur ett programtal av *Karl Staaff*.

Då man säger att Sverige bör fullfölja en orygglig neutralitetspolitik, då uttalar man en sats, om vilken väl nära nog alla svenskar i våra dagar äro ense. Och man kan till och med våga hoppas, att en mycket stor del av våra landsmän tänker så icke blott av hänsyn till folkets litenhet, till faran för detsamma att ge sig in på någon sorts storpolitik, kort sagt, icke blott därför att en äventyrspolitik — vilket alltid eventuellt är en krigspolitik — vore så uppenbart oklok. Man kan hoppas, att vårt folk till övervägande del är genomträngt av en sinnets och hjärtats fredskärlek, av avsky för kriget såsom ett ovärdigt barbari och av övertygelsen att fredens bevarande, så snart det kan ske utan uppgivande av vår rätt och vår självständighet såsom fri stat, är en plikt för vårt land såsom för andra länder, vilka vilja föra kulturen framåt och följa dess krav. Många säga oss visserligen, att likasom kriget är så gammalt som världen, så är också människornas kärlek till freden så gammal som världen. Men det lär väl dock vara tydligt, att fredsviljan i vår tid på ett helt annat sätt än förut genomsyrat väldiga massor av befolkningen, att den blivit långt mera målmedveten, klar och fast än någonsin förr. De nationella och internationella fredssträvandena äro därför icke några rörelser på ytan. De gå icke blott vitt, utan också djupt i samtiden. Och det är en heder för vårt folk, att även det ger sin kontingent av aktiva fredsvänner, vilka i sin

mån bidra till de stora tankarnas utbredande både inom och utom våra landamären.

Nu vill man emellertid från åtskilliga håll inge oss misstroende och missaktning för dessa fredssträvanden, man vill beteckna deras ideal såsom oupphinneliga och deras bärare såsom stackars oförnuftiga utopister. Ett sådant betraktelsesätt beror i många fall på ett missförstånd. Därest fredssträvandet såsom ideal i betydelse av ett fjärran slutmål uppställer "den eviga freden", så gör den icke annat än vad oändligt många ideella rörelser före den gjort. Den framhåller själva fullkomningen såsom den gräns, före vars uppnående striden icke får nedläggas. Men icke kan tvivlaren eller begabbaren därav hämta något fog för att beteckna rörelsen såsom oförnuftig och opraktisk. Ty denna arbetar ju dag för dag på ett nära till hands liggande, stycke för stycke alltmera förverkligat syfte, nämligen: krigsfarans förminskande. Och detta är ett av de mest reella, mest praktiska syften man gärna kan tänka sig. Om vi fredsvänner själva sade: vi arbeta endast för en evig fred, minskande av krigsfara anse vi alldeles värdelöst — ja, då kunde man nog ha en viss grund att anklaga oss för utopistiska tendenser. Men så göra vi icke. Vi göra det lika litet som läkarna, då de predika förebyggande hygien, arbeta på sjukdomens upphörande. Det veta de nog, att om ingenting mindre än detta fordras för att deras arbete skall anses ha nytta, så kunna de så gärna sluta därmed. Men de nöja sig med att arbeta för sjukdomsanledningarnas undanröjande i möjligaste mån och därmed för minskande av sjukdomsfaran.

Nu skall det ju icke nekas, att i freds-rörelsen då och då framträtt och framträder en opraktisk, säg gärna, utopistisk tendens. Diskussioner hållas, resolutioner fattas, åtgärder vidtas, vilka sannerligen ej kunna bringa oss ett enda fjät närmare till fredstryggheten. Och detta är så mycket mer att beklaga som det å ena sidan ger lastarenom rum — och ett i viss mån berättigat rum — och

å andra sidan kan dra krafter till fåfängt, meningslöst arbete, vilka borde ägnas åt verkligt gagneliga uppgifter.

Men alldeles oavsett detta, nog har fredsrörelsen i dess mera praktiska arbete utfört så mycket, att den har sin givna hedersplats bland tidens ej blott ädlaste utan mest fruktbärande strävanden. Dess stora landvinningar kunna uppdelas i två särskilda områden. Landvinnningarna i människornas sinnen, och landvinnningarna i den internationella traktatsrätten. Nu säger man måhända: det förra är det inte just den rena utopien? Skall man lita på människors stämningar och tycken, vad är det för säkerhet i sådant? Jag vore färdig att svara: det är det förnämsta, om inte den förutsättningen finns, då tjäna sannligen alla skiljedomstraktater i världen inte mycket till.

Jo, förvisso spelar det en roll och en stor roll, om fredsrörelsen efter hand förmår ingjuta fredsåskådningen, fredsmoralen och fredssamvetet hos allt större och större grupper av människor i alla länder. Ju mera detta lyckas, desto sannolikare skall det vara, att alltid vid varje hotande krigsfara finnas några inflytelserika personer på den ena sidan eller på den andra eller på båda, eller helt utom båda, vilka av sitt pliktmedvetande känna sig drivna att tala fredens sak, att åtminstone begära alla medels uppbyggande innan det yttersta tillgripes. Och detta skall ofta visa sig tillräckligt. Det är spridningen och fördjupandet av fredspliktmedvetandet, som är den säkraste grundvalen för fredssakens kommande segrar. Det är på den fortgående sinnesförändringen hos människorna själva, som fredshoppet framför allt vilar.

Vid sidan härav framträder skiljedomstankens utomordentligt storartade förverkligande under senare tider. Några siffror må härvid tala sitt värtaliga språk. Om vi indela förra seklet i 20-års-perioder, så finna vi, att under perioden 1801—1820 avgjordes 12 fall av tvist mellan stater genom skiljedom, 1821—1840 10, 1841—1860 25, 1861—1880 54 och 1881—1900 111.

Jämför den sista perioden med den första, 111 fall

emot 12. Helt visst kan man här med rätta tala om ett idéens segertåg.

Men skiljedomstanken har även triumfer av ett annat slag att uppvisa. Till en början skedde dess förverkligande nästan blott på det sättet, att två stater, vilka råkat i konflikt med varandra, genom ett särskilt avtal hänsköto denna speciella konflikt till avgörande av skiljedomstol. Därefter begynte man inse, huru mycket tryggare det vore att på förhand träffa avtal om skiljedomsförfarande i händelse av tvist, men innan någon tvist uppkommit. Sådana avtal ingingos dels för vissa arter av tvister, dels i anslutning till traktater rörande något visst ämne. Först gjordes emellertid sådana överenskommelser utan direkt bindande karaktär, men så småningom övergick man till att göra det i dem förutsedda skiljedomsförfarandet obligatoriskt. Så tillkom det viktiga faktum, att genom den första Haagkonferensens beslut en ständig skiljedomstol blev upprättad. Därpå följer en rad fördrag, vilka särskilda länder sluta med varandra med förpliktelse att göra det frivilliga begagnandet av denna skiljedomstol obligatoriskt för vissa ämnen. Efter Haagkonferensen ha sålunda, såvitt jag har funnit, ända till 64 mer eller mindre allmänna skiljedomsfördrag ingåtts.

Program.

Sveriges Kvinnliga Fredsförening anser det stridande mot humanitetens krav att tillerkänna vapnen avgöranderätt i mellanfolkliga tvistefrågor och tror på möjligheten av en utveckling, som gör lag och rätt till naturliga skiljedomare mellan staterna, liksom de blivit det mellan individerna. Genom att inom och utom Sverige söka vinna anhängare åt denna sin uppfattning vill föreningen främja en internationell folkopinion mot krig och för fredlig lösning av mellanfolkliga konflikter. Föreningen ser i en dylik opinion den nödvändiga förutsättningen för ett sådant ordnat rättsförhållande mellan staterna, som i långt högre grad än det nu rådande systemet skall betrygga den nationella självständighet, för vars värn vi nu äro hänvisade till vapenmakt.

Enär kvinnorna på grund av skaplynne och samhällsuppgifter otvivelaktigt äro mest ägnade att sprida och vinna anslutning åt fredstanken, har föreningen särskilt vänt sig till dem.

Intill dess strävandet efter ett framtida varaktigt fredstillstånd nått sitt syfte, ser föreningen i ett ändamålsenligt försvar ett skydd för den närvarande freden och ett yttersta värn för frihet och självständighet.

Lämnande andra samhällsfrågor å sido, vill föreningen sålunda i sin mån bidra till det stora internationella kulturarbete, som har till mål att befria mänskligheten från en av dess mest fruktansvärda hemsökelse och en av dess mest tryckande bördor — kriget och den beväpnade freden.

Stadgar.

§ 1.

Sveriges Kvinnliga Fredsförening, som ansluter sig till den internationella freds-rörelsen, arbetar för freds-idéernas utbredning och förverkligande.

§ 2.

Årsavgift i föreningen är 1 kr. Ständig ledamot är den som en gång för alla till föreningen inbetalat minst 25 kr.

§ 3.

Styrelsen består av ordförande, vice ordförande, kassaförvaltare och tre sekreterare samt ytterligare en av föreningens medlemmar. Styrelsen är beslutsmässig, då minst 4 ledamöter äro närvarande vid dess sammanträden.

Ordföranden äger att leda förhandlingarna vid föreningens sammankomster.

Kassaförvaltaren sköter föreningens ekonomi.

En av sekreterarna ombesörjer den inrikes korrespondensen och för protokoll, de två övriga sköta den utrikes korrespondensen.

§ 4.

Föreningen har årsmöte i februari månad samt extra sammanträde, när styrelsen så finner lämpligt eller då minst 10 av föreningens medlemmar skriftligen därom hos styrelsen anhålla.

Vid årsmöte förekommer:

1:o) revisionsberättelse för föregående år;

2:o) frågan om ansvarsfrihet för styrelsen;

3:o) val av styrelse;

4:o) val av 2 revisorer och 2 revisorssuppleanter.

Dessutom redogör ordföranden för arbetet under det gångna året.

§ 5.

Alla val ske med slutna sedlar. Dock kan val ske öppet, om flertalet närvarande medlemmar så besluter. Vid lika röstetal skiljer lotten.

Frånvarande medlem äger rätt att rösta, om skriftlig fullmakt för ordföranden uppvisas.

§ 6.

Förslag rörande ändring av föreningens stadgar diskuteras på sammanträde inom föreningen och avgöres på närmast följande möte. För ett förslags antagande fordras en pluralitet av två tredjedelar bland mötesdeltagarna.

1967 2/6

1923:3